

SAĞDUYUSAL ETİK SEZGİLER TEMELİNDE LIBERTERYENİZM: BİR SAVUNMA*

Utku ATAŞ**

ÖZ

Bu makalede son yıllarda deontolojik ve sonuçsalcı liberteryen yaklaşımlara destek ve alternatif olarak ortaya çıkan, liberteryen temaların yaygın olarak paylaşılan moral yargılara dayandırılmasını öngören sağduyusal etik sezgiler temelli liberteryenizm, politik otorite şüpheciliği, özel mülkiyet ve serbest piyasa başlıkları üzerinden tanıtılarak desteklenmektedir. Çalışmanın ilk bölümü, birtakım moral gerçeklere sezgisel olarak ulaşmanın olanağını ifade eden sezgici etik zeminin açıklanmasına ayrılmıştır. Ardından, bireyler ve devletin aynı moral standartları işaret eden etik sezgilere tabi olduğu fikrinden yola çıkılarak, devletin zorlayıcı doğası ile karakterize olan eylemlerinin sağduyusal etik sezgilerle yaşadığı karşılığa işaret edilmiştir. Dolayısıyla bu bölüm aynı zamanda, devletin moral normlara karşı bağışık olduğu fikrinin dayandığı en popüler çağdaş yaklaşım olan sosyal sözleşme teorisinin problemlerini de sunmaktadır. Son olarak yaygın olarak paylaşılan etik sezgilerin, özel mülkiyet ve serbest piyasa uygulamalarını destekleyici niteliği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Liberteryenizm, Etik Sezgicilik, Politik otorite, Özel mülkiyet, Serbest piyasa.

LIBERTARIANISM BASED ON COMMON-SENSE ETHICAL INTUITIONS: A DEFENSE

ABSTRACT

In this article, I introduce and defend libertarianism based on common-sense ethical intuitions that has emerged in recent years as a support and alternative to deontological and consequentialist libertarian approaches, and which proposes that libertarian themes be grounded in widely shared moral judgments. I devote the first part of the work to the explanation of the intuitive ethical ground, which expresses the possibility of intuitively reaching some moral facts. Then, starting from the idea that individuals and the state are subject to ethical intuitions that point to the same moral standards, I draw attention to the contrast between common-sense ethical intuitions for the actions of the state, which are characterized by the its coercive nature. In this chapter, I also discuss the problems of social contract theory, the most popular contemporary approach on which the idea that the state is immune to moral norms is based. Finally, I argue that widely-shared ethical intuitions support private property and free market practices.

Key Words: Libertarianism, Ethical Intuitionism, Political authority, Private property, Free market.

* Bu makale, Doç. Dr. Sengün Meltem ACAR KESKİN danışmanlığında tamamladığım yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Sistemik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı, Ankara/ Türkiye
E-posta: utkuuatas@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-7020-4533

Makalenin geliş tarihi: 06.11.2022
Makalenin kabul tarihi: 22.03.2023

Submission Date: 24 November 2022
Approval Date: 22 March 2023

Giriş

Liberteryenizm, özgürlüğü birincil değer olarak kabul eden politik felsefedir. Liberteryen perspektif için aslolan 'bireyin' özgürlüğüdür. Bireyler çok özel durumlar haricinde toplumun genel iyiliğine -ve hatta kendi kişisel iyiliklerine- hizmet etmeye zorlanamaz.¹ İlgili yaklaşımın sonucu olarak liberteryenler, uygulamaları ile bireysel özgürlük önünde ciddi bir engel olarak gördükleri devlet figürüne karşı çekimser, şüpheli ve sorgulayıcı tavırları ile karakterize olur. Liberteryenler ayrıca bireysel özgürlüğün sosyoekonomik alandaki uzantıları olarak yorumladıkları kişisel mülk edinimi, piyasaların serbestliği vb. gibi temaları önemser ve destekler.

Liberteryen politik teori günümüze dek iki ana çerçevede savunulmuştur: (1) Doğal haklar (2) Sonuçsalci ya da ekonomik. Deontolojik liberteryenizm olarak da bilinen doğal haklar liberteryenizminin prototip argümanlarına ilk olarak Locke'un *İkinci İnceleme*'sinde rastlamak olanaklıysa da, çağdaş politik felsefede liberteryenizmin doğal haklar temelli savunusunun aslen, Nozick'in *Anarchy, State and Utopia* başlıklı eseriyle görünürlük kazandığı söylenebilir. Nozick'e göre bireylerin, yaşamlarına müdahale edilmeme ve doğrudan ya da dolaylı olarak zarara uğratılmama şeklinde betimlenebilecek, ihlal edilmemesi gereken çekirdek hakları bulunmaktadır. Kant'ın insanları her zaman kendinde amaç olarak gören perspektifini² benimseyen Nozick³ toplumun diğer üyelerinin refahı için birey üzerinde uygulanan ekonomik ve sosyal kısıtlamaları reddeder. Sonuçsalci liberteryenler ise deontolojik yaklaşımların hak nosyonu üzerindeki radikal vurgusunu bir kenara bırakarak, bireylerin özgür olmasının gerekliliğini özgürlüğün azami derecede iyi sonuçlar -kar tatmin ve maksimizasyonu- üretmesi ile ilişkilendirirler. Savunucuları arasında, Mises, Friedman, Hayek ve Hazlitt gibi ağırlıklı olarak ekonomist kimlikleriyle tanınan teorisyenlerin bulunduğu sonuçsalci perspektife göre liberteryenizm, insan davranışlarının sonuçlarından başka hiçbir değişkeni referans almamalıdır. Mises'in, *tamamen bu dünyadaki insanların davranışlarına yönelik bir doktrin* olarak değerlendirdiği liberteryenizm, yine onun ifadeleriyle "Son tahlilde, insanların dışsal, maddi refahlarının ilerlemesinden başka bir bakış açısına sahip değildir ve insanların içsel, ruhsal ve metafizik gereksinimleri ile doğrudan ilgilenmez."⁴ Bu bağlamda liberteryen teorinin, çekirdek ya da

¹ Bas van der Vossen, "Libertarianism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition), ed. Edward N. Zalta, (Erişim 4 Eylül 2022).

² Immanuel Kant, *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, Çev. M. Gregor, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 38.

³ Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, New York: Basic Books, 1974, s. 30-31.

⁴ Ludwig von Mises, *Liberalism: The Classical Tradition*, Indianapolis: Liberty Fund, 2005, s. xix

doğal hak tezlerinden ziyade incelikli fayda-maliyet analizlerine gereksinim duyduğunu söylemek sonuçsalcılar açısından tutarlıdır.

Öte yandan, savunularının çeşitliliği ve sözü edilen teorisyenler nezdindeki tercih edilirliliği, okuyucuları liberteryenizme duyulan ilginin ölçüsüne ilişkin yanılgıya düşürmemelidir. Çünkü özetlenen liberteryen argümanları içeren görüşler, popülerite bazında beklentileri karşılamaktan oldukça uzaktır; dahası, öz farkındalığa sahip liberteryen nüfus son derece küçük ölçekle sınırlıdır ve dünya genelinde herhangi kayda değer bir politik başarıya sahip değildir. Ortalama bir liberteryenin belirtilen türde bir tespit ya da eleştiriye yanıtı ise geleneksel kitle politikalarını elinin tersiyle iterek politik özne olarak bireyi referans kabul eden liberteryen fikirlerin, savlarının bu yönü nedeniyle popülizme yatkın olmadığı, sınırlı ve seçkin bir çevreye hitap etmenin liberteryenizmin doğasının gereği olduğu ve bunun değiştirilemeyeceği - değişmesinin gerekmeyeceği, hatta değişmemesi gerektiği- şeklinde olacaktır.

Fakat, tercih edilirlilik özelindeki görece başarısız tablonun tek nedenini fikirlerinin karakteristik özelliklerine bağlamaları, liberteryenleri kendi savlarının incelikli özeleştirisini vermekten ve dolayısıyla argümantatif açıdan ellerini güçlendirmekten alıkoymaktadır. Bu noktada halihazırdaki savunuların, liberteryenizmin temellendirilmesi özelinde optimum opsiyonu temsil etmeme olasılıklarının da dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin deontolojik liberteryenlerin hak nosyonuna olan *radikal* bağlılıkları -her zaman ve her koşulda geçerliliğini koruyan bir hak anlayışı kastediliyor- onları alternatif diğer savunuların bütünüyle reddedilmesine dönük mutlakiyetçi bir perspektifi benimsemeye sevk ederken, ekonomik ya da sonuçsalcı savunular ise, argümantasyonun ekonomik analiz ve teoriler çerçevesinde gerçekleştirilmesinin liberteryenizmin geniş çevrelere hitap edebilmesinin olanaklı kılınması sürecine yapacağı olumsuz etkiyi yeterince ciddiye almamaktadır.

Gelinen noktada çağdaş liberteryenizmin kompleks ve tartışmalı argümanlardan görece arınmış bir savunuya gereksinim duyduğu gözleminden hareketle Michael Huemer ve Dan Moller, sırasıyla *The Problem of Political Authority: An Examination of the Right to Coerce and the Duty to Obey* ve *Governing Least: A New England Libertarianism* başlıklı eserlerinde, sağduyusal etik sezgileri temel alan bir liberteryen yaklaşım önermiştir.⁵ Bu makalede

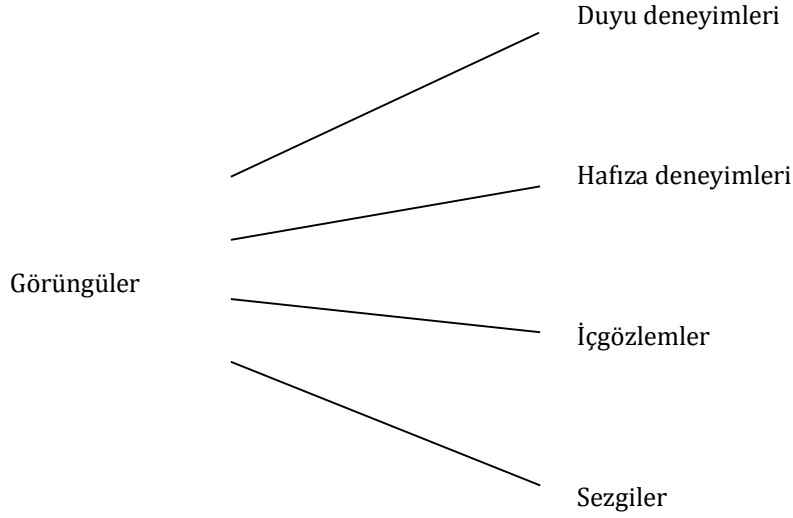
⁵ Çalışma boyunca *sağduyu* nosyonu, epistemolojideki akla yatkınlığı en yüksek olan önermeleri ifade etmek için kullanıldığı anlamından ziyade, kabaca, çok yaygın olarak paylaşılan inançlar için daha çok günlük konuşma dilinde rastladığımız anlamıyla kullanılmıştır.

çağdaş politik felsefede yeni olması nedeniyle Türkçe literatürde neredeyse hiç yer verilmeyen ilgili perspektif, *politik otorite şüpheliği, özel mülkiyet ve serbest piyasa* başlıkları üzerinden tanıtılarak ek argümanlarla desteklenecektir. Bunun için öncelikle söz konusu moral yargıların edinildiği zeminin ana hatları şekillendirilmelidir.

Etik Sezgicilik ve Temel Karakteristikleri

Politik bir teori için etik bir temelin inşası gündeme geldiğinde akla gelebilecek ilk soru şudur: Çağdaş politik felsefenin başat akımlarından birinin argümanları ele alınırken niçin politik değil de etik bir zemin inşa edilmelidir? Bunun nedeni basitçe, politik önermelerin bireylerin sosyal hayat, politik oryantasyon ve bilişsel önyargılarına etik önermelere kıyasla çok daha duyarlı olmasıdır. Moral düzlemde argümantatif orijin noktasının tespit edilmesinde sıklıkla rol alan sağduyu unsuru, politik konularda görece daha az devreye girebilmektedir; bu durum, politik felsefede üzerinde anlaşmazlıklardan arınılmış önermelerin hacmini daraltmaktadır. Yani, moral yargıların speküle edilmeye karşı dayanıklılık, genel ikna edicilik ve somut gerçekliği temsil düzeyi özelinde politik yargıların aksine pozitif bir sicile sahip olması, ileri sürülecek politik hipotezlerin etik zemine dayandırılması gerekliliğini doğurmaktadır.

Eğer daha az tartışmalı bir başlangıç noktası talep ediliyorsa sıradaki soru şu olmalıdır: İnsanların çoğunlukla geçerliliği üzerinde anlaştıkları moral yargılar nelerdir? (Bu tür yargıların varlığı hakkında şüphe taşıyan okuyucular soruyu 'Böyle yargılar olsaydı neye benzerlerdi?' şeklinde değiştirerek yanıt verebilirler.) Makul bir insanın aklına bir çırpıda gelebilecek örneklerden bazıları; insanları öldürmenin, köleleştirmenin, onları özgürlüklerinden alıkoymanın ve hırsızlık, işkence, fiziksel zorlama vb. eylemlerin yanlış olmasıdır. Bu moral yargıların ortak özelliği çıkarımsal olmamalarıdır; yani belirtilen normatif yargılar *sezgisel* olarak kavranırlar. Dolayısıyla bu ve benzeri örnekleri sağduyusal etik sezgiler olarak adlandırmak yanlış olmaz. Sezgiler en sade tanımıyla, *akıl yürütme sürecinin başlamasını sağlayan, çıkarımsal olmayan entelektüel görüngülerdir.*

Şekil 1

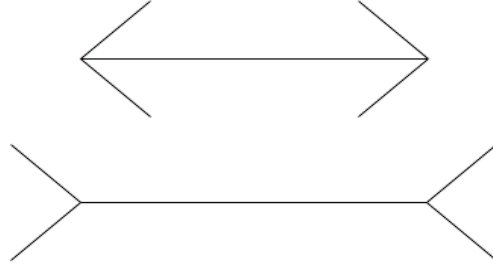
Bu noktada görüngülerden anlaşılması gereken, duyuusal deneyimleri, hafıza deneyimlerini, sezgileri ve içgözlemleri kapsayan önermesel tutumlardır.⁶ Anlık ya da entelektten kaynaklanan, çıkarımsal olmayan görüngüler, sezgilerdir. (Etik sezgi ise içeriği değerlendirici bir önerme olan sezgidir.⁷) Sezgilerin bahsedilen görüngüsel karakteri, her sezginin *gücü ölçüsünde* sahip olduğu gerekçelendirme işlevini vurgular; yani tüm sezgiler güvenilirlik bazında eşit değildir. Ayrıca, sezgiler akıl yürütmenin başlangıç noktası olarak ele alındığı için, bir yargının sezgisel olduğu ifade edildiğinde, o yargının bilgisine edilgen bir kavrayış aracılığıyla ulaşıldığı söylenmektedir. Bu aynı zamanda, görüngülerin ve daha spesifik olarak sezgilerin -epistemik gerekçelendirme açısından- normatif olarak değerlendirilemeyeceği anlamına gelir; daha açık olmak gerekirse, bir sezginin gerekçeli veya gerekçesiz olduğunu söylemek bir anlam ifade etmez. Çünkü p'nin size *görünmesi*, sizin başınıza gelen, maruz kaldığınız

⁶ Michael Huemer, "Compassionate Phenomenal Conservatism", *Philosophy and Phenomenological Research*, 74/1 (2007), s. 30.

⁷ Michael Huemer, *Ethical Intuitionism*, New York: Palgrave Macmillan, 2005, s.102.

bir durumdur; başka bir deyişle, görüngüler -dolayısıyla sezgiler- bir argümanın sonucu olamayacağı için 'niçin' sorusunun muhatabı da değildir.

Sezgileri duyu/hafıza deneyimleri ve içgözlemlerden ayırmak görece kolay görünmekle birlikte⁸ asıl zorluk sezgi-inanç ayırımının tesis edilmesi özelinde yaşanır. Çünkü sezgileri inançlara göndermede bulunmak amacıyla kullanan teorisyenler de bulunmaktadır. Fakat kişinin p'ye, edindiği görüngülerin dışında, psikolojik etmen ve önyargıların etkisiyle inanıyor olma olasılığından da bahsedilebilir. Bealer, sezgi ve inanç arasında dile getirilen farkı somutlaştırmak için Müller-Lyer yanılsamasını kullanır:⁹

Şekil 2

Yukarıdaki şekildeki kişi, yatay çizgilerin uzunluklarını ölçerek eşit uzunlukta olduklarına inanmış olsa dahi çizgilere her baktığında çizgilerden birisini diğerinden daha uzun görebilir. İlgili örnekte görüldüğü üzere görüngüler, aksi yöndeki inançlara rağmen varlığını sürdürebilmektedir.¹⁰ Dolayısıyla sezgiler görüngülerin, önermesel içeriklerin doğruluğu hakkında kişiye güvence veren ve kişide inanma eğilimleri oluşturan doğasını taşıyıcılar da inançlar, inanma eğilimleri ve önyargılar gibi kanısal tutumlarla eş tutulmamalıdır.

Etik sezgicilik, sezgilerin moral epistemolojideki rolüne odaklanır; başka bir deyişle sezgileri normatif etikte gerekçelendirme için uygun bir model

⁸ Örneğin, kişinin masanın üstünde duran bardağı algılaması bir duyu deneyimine işaret ederken, sabah kahvaltısında kahve içtiğini söylemesi hafıza deneyimlerine gönderme yapar. Benzer şekilde kişinin başının ağrıdığını fark etmesi bir içgözlem sonucunda gerçekleşirken, birisini işlemediği bir suçtan dolayı cezalandırmanın adil olmadığından emin olması ise bunu *sezmesi* sayesinde olanaklı hale gelmektedir.

⁹ George Bealer, "A Theory of the a Priori", *Philosophical Perspectives*, 13 (1999), s. 31.

¹⁰ Bealer, "A Theory of the a Priori", s. 31.

olarak ele alır. Buna göre bazı moral inançlar, sezgiler tarafından *ilk bakışta - prima facie-* gerekçelendirilir.

Etik sezgicilik, şu iki karakteristiğinden hareketle açıklanabilir:

1. Sezgisel olarak birtakım moral gerçeklere ulaşmanın olanağına işaret eden *gerçekçi* yönü.
2. Genelleyici ve mutlakiyetçi metotlara karşı temkinli yaklaşımı.

Moral gerçekçilik ana hatlarıyla, önermesel formda yapılan ve insanların neye inandığından bağımsız olarak var olan birtakım moral gerçeklere ulaşılacağı görüşüdür. Cuneo'ya göre bir moral gerçekçi genellikle şu üç temel önermeyi kabul etmiş kimsedir:¹¹

q₁: Moral düşünce ve söylemler, genel olarak moral gerçekliği temsil etme iddiasındadır.

q₂: Bu düşünce ve söylemlerden bazıları, moral gerçekliği başarıyla temsil eder.

q₃: Birtakım moral gerçekler vardır.

q₁ önermesi, moral düşünce ve söylemin, matematiksel, teolojik vb. söylemler ile, ayrı bir alanı *temsil etme* ya da *konu edinme* özelindeki benzerliğine vurgu yapar. Cuneo'ya göre örneğin matematiğin sayıları, teolojik söylemin Tanrı'yı konu edinmesi gibi, etik de eylemlerin doğruluğunu-yanlışlığını, failerin iyiliğini-kötülüğünü temsil etme iddiasındadır.¹² Bu aynı zamanda, moral yargıların doğruluk değerlerinden söz edilebilecek moral önermelere karşılık geldikleri anlamına gelir; yani moral yargı ve söylemler, tutum ve duygu ifadelerini betimleyen ifadeler değildir. q₂ ise gerçekçiliği, tüm moral iddiaların yanlış olduğu düşüncesini ifade eden moral hata teorisinden ayırır.

Moral gerçekçiliğin merkezinde yer alan en güçlü ve bir o kadar da tartışmalı iddia q₃ önermesinde ifade edilmiştir. Buradaki vurgu, moral gerçeklerin, kişisel/toplumsal kanı, inanç ve kültürel kodlardan bağımsız, nesnel oluşu üzerinedir. Öte yandan önerme, bir ya da birden fazla moral gerçeğin var olduğu anlamına gelir; fakat moral gerçekçilik, moral önermelerin tümünün doğru olduğu görüşü değildir. Etik sezgicilik ise sezgiler temelinde a priori moral bilgiye ulaşılacağıni öngörür; bu bağlamda bir etik sezgici aynı zamanda bir moral gerçekçidir. İki görüş arasındaki ilişki Huemer'ın şu ifadelerinde somutlaşır:

¹¹ Terence Cuneo, "Moral Realism", içinde *The Continuum Companion to Ethics*, ed. Christian Miller, New York: Continuum, 2011, s. 4-6.

¹² Cuneo, "Moral Realism", s.4.

Sezgilerimiz ile moral gerçeklerin ilişkisi, bazı önemli açılardan gözlemlerimizle fiziksel gerçeklerin ilişkisine benzer: Fiziksel gerçekler gözlemlerimizden bağımsız olarak var olurlar. Gözlemler, fiziksel gerçekler hakkında bilgi edinme yolumuzdur; gözlemlerin genellikle yerine getirdiği işlev, fiziksel gerçeklere karşılık gelmektir. Benzer şekilde, moral gerçekler sezgilerimizden bağımsız olarak var olurlar. Sezgiler bizim moral gerçekler hakkında bilgi edinme yolumuzdur; etik sezgilerin işlevi ise moral gerçeklere karşılık gelmektir.¹³

Etik sezgiler, birtakım moral gerçeklere ulaşılabilirliğini kabul etmekle birlikte, mutlak ve evrensel ilkeler ile her türlü problemi çözüme kavuşturma iddiasındaki kapsayıcı teorilere karşı temkinli/şüpheli yaklaşır. Başka bir deyişle etik sezgicilik, şu iki yaklaşımın *ılımlı versiyonları* ile metodolojik açıdan kısmen uyum gösterir: (1) Moral tikelcilik (2) Teori şüpheliği.

Moral tikelcilik, savunulabilir moral ilkelerin bulunmadığı, moral düşüncenin, moral ilkelerin spesifik vakalara uygulanmasından ibaret olmadığı ve moral açıdan mükemmel kişinin ilkeli kişi olarak kavranmaması gerektiği gibi keskin versiyonlar ile, bazı doğru moral ilkeler olsa da yine de moral düşünce ve yargıların rasyonelliğinin, normatif ve metodolojik tutarlılığı sağlayacak bir sistematizasyon edimini zorunlu olarak gerektirmediği şeklinde görece daha ılımlı ve tercih edilesi bakış açılarını içerir.¹⁴ Moral tikelciliğe göre hayatın kompleksliğine karşı esneklikten yoksun yapılar olarak moral ilkelerin sundukları açıklamaların eksik kalma olasılığı yüksektir. Bununla birlikte tikelciler, her ne kadar spesifik durumlardaki yansımaları değişken de olsa, birtakım moral gerçeklerin varlığını reddetmezler; sadece bu gerçekliğe giden yolda moral ilkeleri faydasız ya da yanıltıcı bulurlar. İlgili durum, moral genellemelere şüphe ile bakan tikelcilerin spesifik durumlardaki moral gerçekliğe erişebilmek amacıyla sezgilere başvurma eğilimini -hatta zorunluluğunu- açıklamaktadır.

Teori şüpheliği ise moral yargıların sistematizasyonu yoluyla insan edimlerine rehberlik eden birtakım normatif teorilere ulaşılmasının, moral doğruların edinilmesi için gerekli olduğu düşüncesine eleştirel yaklaşımıyla karakterize olan, moral teorilerin gereksiz, teorik olarak olanaksız ya da yanıltıcı

¹³ Michael Huemer, "Revisionary Intuitionism", *Social Philosophy & Policy*, 25/1 (2008), s. 370.

¹⁴ Jonathan Dancy, "Moral Particularism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017 Edition), ed. Edward N. Zalta, (Erişim 4 Eylül 2022).

olabileceği iddialarını kapsayan bir şemsiye olarak düşünülebilir.¹⁵ Yaklaşımına göre etrafındaki her şeye çiviymiş gibi davranan bir çekiç gibi hareket etme eğilimi gösteren¹⁶, kuşatıcı ve tartışmalı teorilere bağlılıkta dogmatik ısrarlarda bulunulduğu sürece gerçeklik ıskalanmaya devam edilecektir. Çünkü akıl yürütme edimine genel bir teorinin doğruluğu varsayılarak başlandığında, ilgili teori yanlışlandığı anda, akıl yürütme ediminin sonraki basamaklarındaki çıkarımlar başarıyla tamamlansa dahi ulaşılabilecek sonuç önermesinin somut gerçekliği temsil etme olasılığı azalacaktır.

Etik sezgicilerin sözü edilen iki yaklaşımın ılımlı türevlerinden öğrendikleri, genel, soyut ve mutlakiyetçi ilke ve teorilere mümkün olduğunca başvurmamak, daha ılımlı ilke ve teorileri ise sezgisel denetime tabi tutarak benimsemektir. Başka bir deyişle her sezgi, birbirinin ve teori ya da ilkelerin denetleyicisi olarak kullanılmalıdır. Bu metot, Goodman ve Rawls ile anılan, genel kuralların yaygın olarak paylaşılan sezgiler aracılığıyla test edilerek, gerekli görülen durumda teorilerin revize edilmesini öngören *aksettirici/yansıtıcı denge* yöntemine benzetilebilir. Dolayısıyla burada kastedilen, ilke ve teorilerin bütünüyle gözden çıkarılması değil, spesifik ve somut yargılara, genel ve teorik yargılardan daha fazla itibar edilmesidir. Özetle, sağduyusal bir sezgiye sahipsek bu, başka normatif inançlara ulaşmak için makul bir başlangıç noktasıdır; bunun haricinde bir teori ya da argümana ihtiyaç yoktur.

Politik Otorite Şüpheliği

Huemer, sağduyusal etik sezgilerin devlet-birey ilişkileri özelindeki çarpıcı sonuçlarını gözler önüne seren bir düşünce deneyine başvurur.¹⁷ Buna göre X kişisi, vandal grupların periyodik aralıklar ile baskınlar düzenleyerek hırsızlık yaptıkları ve isteklerine karşı çıkan kimseleri öldürdükleri, güvenlik sorunlarıyla boğuşan bir kasabada yaşamaktadır. Söz konusu sorunların giderilmesi için kimsenin harekete geçmeye niyetli olmadığını gören X, artık çözüm için bir şeyler yapılması gerektiğini düşünür. Silahını alır ve vandalları teker teker yakalayarak evinin bodrumuna kilitler; ölmemeleri için de onları beslemektedir. Belirli bir süre sonunda güvenliğin sağlandığına kanaat getirir ve

¹⁵ Stanley G. Clarke, "Anti-Theory in Ethics", *American Philosophical Quarterly* 24, no. 3 (1987), s. 237.

¹⁶ Abraham Maslow, *The Psychology of Science: A Reconnaissance*, Chapel Hill, NC: Maurice Bassett Publishing, 2002, s.14.

¹⁷ Michael Huemer, *The Problem of Political Authority: An Examination of the Right to Coerce and the Duty to Obey*, New York: Palgrave Macmillan, 2013, s. 3-4.

bir suç önleme fonu kurar. Kasaba sakinlerinin evlerini teker teker dolaşarak kasabanın güvenliğindeki iyileşmenin kendi sayesinde gerçekleştiği iddiasıyla, kurduğu fona parasal katkıyı gösteren aylık faturalar keser. Faturayı ödemeyi reddettikleri takdirde, ücreti zorla almaya hazır olduğunu bildirmeyi de ihmal etmez. Yukarıdaki örnek özelinde politik yönelimi fark etmeksizin herkes, X'in eylemlerinin yanlış olduğunu sezecektir. Fakat yakından bakıldığında X'in zorlama tekeli kullanan modern devletlerden farklı davranmadığını görmek zor değildir. Liberteryenler tam bu noktada şu soruyu sorarlar: Öyleyse X çoğu insan tarafından kendi adaletini tesis etme peşindeki başıbozuk bir suçlu olarak nitelenirken, özne devlet olduğunda aynı eylem niçin daha az kötü kabul edilir? Eğer herhangi iki eylem, moral statülerinde farklılık gösteriyorsa, ortada eylemlerin neden birbirlerinden farklı olduklarını açıklayan bazı *betimsel* farklılıklar bulunması, aksine iki eylem tüm açılarından benzer ise ilgili eylemlerin aynı moral statüye sahip olması gerekmez mi? İşte bu sorgulama bizi temel iddiamıza ulaştırır: *Devlet ve bireyler moral açıdan denktir. Yani devlet ve bireyler aynı etik standartları işaret eden sezgilere tabidir. Bireyler için sezgisel olarak yanlış, devletler için doğru ya da 'daha az yanlış' bir eylemden söz edilemez.*

Liberteryen şüpheye genellikle, devletin bireylerden farklı olarak *politik otoriteye* sahip olduğu argümanı ile karşılık verilir. Böylece devletin eylemleri moral ve politik açıdan meşrulaştırılarak devlet ve birey arasında bir çeşit moral asimetri öngörülür. Vatandaşlara devletin belirlediği hukuki normlara uygun davranma ve devlete genel anlamda itaat etme sorumluluğu yüklenmiş olunur. Ayrıca aksi bir durumda devlete fiziksel zorlama yoluyla birtakım yaptırımlar uygulama hakkı da tanınır; devleti tekil birey ve sosyal organizasyonlardan ayıran en belirgin faktör onun zorlayıcı doğasıdır. Devletin moral normlara karşı bağımsızlığının dayanağı olarak gösterilen politik otorite nosyonunun dayandığı en popüler çağdaş yaklaşım ise sosyal sözleşme teorisidir. Sosyal sözleşmecilere göre devlet-birey moral asimetrisi, meşruluğunu bireylerin devletin moral statü üstünlüğüne sahip olmasına rıza göstermesinden alır. Söz konusu sözleşmeye göre, bireyler temel hak ve özgürlüklerini kapsayan kişisel yetkilerinin büyük bölümünü devlete devrederek politik otoriteye itaat etmeyi kabul ederler; bunun karşılığında devlet, kazandığı egemenlik ölçüsünde bireylerin başta güvenlik olmak üzere uygulamada değişkenlikler gösteren birtakım temel gereksinimlerini karşılamayı vadeder.

Açık sözleşmeciler, bireyler ile devlet arasında yetki devrini içeren sözlü veya yazılı bir beyan ile kurulmuş gerçek bir sözleşmenin var olduğu iddiasındadırlar. Buna göre birey, tabi olması gündemdeki politik yükümlülükleri kabul ettiğini açıkça deklare etmiştir. Örneğin Locke "...her insanın ilk başta kendisini herhangi bir topluluğa dahil ettiği zaman, kendisini bu

topluluğa dahil ederek sahip olduğu veya edineceği, halihazırda başka hiçbir devlete ait olmayan mülkleri de eklediğini ve topluma sunduğunu düşünmek uygun olur.”¹⁸ ifadeleriyle toprak sahiplerinin mülkleri üzerindeki tasarruf haklarını, oluşturdukları ortak bir inisiyatife devretmeyi tercih etmeleri sonucu, kazandığı mülkiyetin diğer insanlar üzerindeki kısıtlayıcı etkisine dayanarak kontrol ettiği topraklar üzerinde egemenlik iddiasında bulunan devlet benzeri bir yapının ortaya çıktığını iddia etmiştir. Locke, açık ve gerçek bir sözleşme ile oluşturulmuş toplumlar olarak Roma ve Venedik’i örnek gösterir.¹⁹ Fakat Locke’un iddia ettiği yetki devri sürecinin gerçekleştiğinin bilgisine kesin olarak sahip olunduğu varsayılsa dahi günümüzde sosyal sözleşme teorisinin referans verdiği türde bir sözleşmenin hiçbir bireyin onayına sunulmadığı ortadadır. Dolayısıyla açık sözleşme teorisinin somut karşılığının, bir devletin egemenlik alanında yaşamış/yaşayacak bütün insanların politik yükümlülüklerinin, topluluğun ilk neslinin üyelerinin rızasına indirgenmesinden ibaret olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.²⁰ Fakat tarihin herhangi bir aşamasında kayda geçirildiği rivayet edilen bir sözleşmenin, üçüncü kişi pozisyonunda bulunan günümüz insanı üzerinde bağlayıcı etki yaratması için hiçbir neden yoktur. Çünkü hiçbir günümüz insanının açık rızasına fiilen başvurulmamıştır. Dahası, bu denense dahi her toplumda devletin dikte ettiği politik yükümlülüklerin meşruiyetini açık rızasıyla kabul etmeyen bireylere rastlanacaktır; bu bireylerin politik yükümlülükleri halen gerekçelendirilmiş değildir.

Karşılaşılan bu problem, sözleşmecileri farklı bir rıza formu arayışına itmiştir. Getirilen değişikliklerle birlikte, kişinin restorana gidip bir masaya oturmasından, tüketeceği ürünlerin ücretini ödemeyi peşinen kabul ettiği sonucunun çıkarılması örneğine benzer şekilde²¹ bireylerin, belirli bir bölgede ikamet etmesi veya bölgenin ürünlerinden yararlanması durumunda, bölgenin egemen otoritesinin belirlediği hukuki normlara uymaya örtük olarak rıza gösterdiğinin anlaşılması gerektiği öne sürülmüştür.

Bu noktada asıl kafa karıştırıcı olan, örtük rıza olarak değerlendirilmesi olası edimlerin neligidir. Locke’a göre birey herhangi bir devletin egemen olduğu toprak parçasından, az ya da çok yararlandığında -bu yararlanım edimi, mülk sahibi olmadan geçici ziyarette bulunmaya kadar geniş bir skalada düşünülebilir- bölgede egemen olan devletin talep ettiği yükümlülüklere uygun

¹⁸ John Locke, *Locke: Two Treatises of Government*. ed. Peter Laslett, Cambridge: Cambridge University Press, 1988, s. 348.

¹⁹ Locke, *Two Treatises of Government*, s. 334-335.

²⁰ A. John Simmons, *Moral Principles and Political Obligations*. Princeton: Princeton University Press, 1979, s. 60.

²¹ Daniel Layman, “Two Concepts of Consent in Locke’s Political Theory”, *Etica & Politica*, 18/2 (2016), s.120.

davranmak durumundadır.²² Fakat, bireyin eylemsiz ya da sessiz kalması her olasılıkta rıza işareti olarak yorumlanamaz. Çünkü bir sözleşme, tanımı gereği birtakım bilişsel, formal ve fiili koşulları içermelidir. Sessizliğin rıza işareti olarak kabul edilebilmesi için dört şartın sağlanması gerektiği söylenebilir:²³

(1) Bireyin farkındalığı (2) Kapsam ve sınırların açıklığı (3) Şeklen ve fiilen itiraz olanağı (4) Tek taraflı fesih hakkı.

Kişinin sessizliğinin onay olarak görülebilmesi için her şeyden önce, tarafların o anki bilişsel durumlarının gözetilmesi gerekir. Psikolojik önyargıların etkisinde ya da sözleşmenin kendisine getireceği hak ve yükümlülüklerin herhangi bir nedenle farkında olmayan bireyin göstereceği rızanın geçerliliğinden bahsedilemez. İkinci şart ise formal ve içeriksel bir zorunluluğu imleyen, sözleşmenin sınır/kapsamının belirgin olması ve tarafların birbirini hak ve sorumluluklar konusunda yeteri kadar aydınlatmış olmasını içerir. Yani sözleşmenin nerede başlayıp nerede sonlandığına ilişkin apaçık ve anlaşılır bir çerçeve elde edilebilmelidir. Ne var ki, kişinin örtük rızasının devletin politik otoritesinin ne kadarını meşru kıldığı sorusu, gerek sözleşmecilik literatürü gerekse de somut uygulamalar özelinde üzerinde fikir birliğine varılmış bir yanıtı sahip değildir. Öte yandan gerçekte çok az insan, günlük hayatında gerçekleştirdiği sıradan eylemlerinin kendine getireceği politik yükümlülüklerin farkındadır. Dahası bir kişinin pazar sabahı temiz hava almak için yürüyüşe çıkmasından onun politik yükümlülüklerine ilişkin çıkarsamalarda bulunmak bir hüsnükuruntudan fazlası olmayacaktır. Dolayısıyla örtük sözleşme teorisi farkındalık ve kapsam şartlarını karşılayamamaktadır.

Örtük sözleşme teorisinin bütün bireylerin açık rızasının alınmasının olanaksızlığının anlaşılması üzerine geliştirilmesi, her ne kadar reel dünyada büyük ölçekte karşılık bulamasa da açık rızanın temelde örtük rızaya tercih edilir olduğu anlamına gelir. Bu bağlamda, eğer açık ifadelere örtük imalardan daha fazla değer atfedilmekte ise bireyin uymaya örtük olarak rıza gösterdiği kurallara, aktif irade açıklamaları aracılığıyla itiraz ve muhalefet edebilmesi gerekir. Ek olarak, muhalefet ve itiraz için birtakım işlevsel mekanizmalar öngörülmeli ve olası bir muhalefet, birey açısından ağır sonuçlara neden olmamalıdır; yani kişi, kendi sessizliğinin kabul olarak yorumlanmaması gerektiğini dile getirmekten alıkoymamalıdır.²⁴ Yükümlülüklerine şeklen ve

²² Locke, *Locke: Two Treatises of Government*, s. 347-348.

²³ Simmons, *Moral Principles and Political Obligations*, s. 80-81; Huemer, *The Problem of Political Authority: An Examination of the Right to Coerce and the Duty to Obey*, s. 25-27.

²⁴ Simmons, *Moral Principles and Political Obligations*, s. 81.

fiilen itiraz olanaklarına sınırlı erişimi olan bireyin sessizliğinin doğrudan rıza işareti olarak yorumlanması sağlıklı olmayacaktır; çünkü kişinin gönüllü rızasını, fiziki ve psikolojik baskı altındaki eylemsizliğinden ayırt etmenin bilinen bir yolu yoktur. Bununla birlikte her ne kadar teoride vatandaşlarının açık muhalefetlerini dikkate alan bir devletten söz edilebilmesi olanaklıysa da günümüze dek dünya üzerinde açık muhalefet üzerine kendi politik egemenliğini gözden geçirmeye istekli bir devlete rastlanmamıştır.

Son olarak muhalefet ya da itirazın ötesinde, birey çeşitli nedenlerle sözleşmeye taraf olmamayı da tercih edebilir. Bireyin sözleşmeye dönük sessizliğinin, rıza olarak yorumlanabilmesi için, kendisine ilgili sözleşmeyi sonlandırmak için belirli olanakların tanınmış olması ve bireyin söz konusu olanaklara başvurmayı tercih etmediğinin kesin olarak anlaşılması gerekir. Ancak modern devletlerin hiçbiri, bireylerin fesih özelindeki iradelerini önemseyen bir vizyonu temsil etmez. Örneğin günümüze dek kendisine sunulan sağlık hizmetleri karşılığında devlete vergi ödemeyi örtük olarak kabul ettiği bilinen bireyin, bu hizmetlerden artık memnun olmadığını fark ettiğinde rızasını geri çekme gibi bir şansı olmayacaktır - kişi sözleşmeden bütünüyle ayrılarak başka bir ülkeye taşınsa dahi başka bir devlete tabi olacaktır. Bu bağlamda, bireyin politik yükümlülüklerine örtük olarak rıza gösterdiğinin söylenebilmesi için öngörülen dört şartın hiçbiri yerine getirilemediğinden, örtük sözleşme yaklaşımının politik otoriteyi gerekçelendiremediği görülür.

Sosyal sözleşme teorisinin günümüzdeki en popüler versiyonu olan varsayımsal sözleşme ise insanlar arasındaki olası anlaşmaların içeriğinin tahmin edilmesine dayanır. Çeşitli yorumlarından bahsetmek olanaklıysa da genellikle çağdaş politik felsefenin merkezi figürlerinden Rawls'un görüşleri etrafında yapılandırılan teori insanların tümüyle özgür, fırsatlar bağlamında eşit ve adil durumda olduğunda bireylerin tamamına yakınının sosyal sözleşmeyi onaylayacağını varsayar. Dolayısıyla bireyler gerçekten bir çeşit sözleşmeye imza atmışçasına davranmalı ve adil kurallara işlerlik kazandırması beklenen kurumu temsil eden devletin otoritesini tanımalıdırlar. Buna göre ancak toplumun her üyesinin çabasıyla hayata geçirilebilecek faydaların söz konusu olduğu senaryoda, faydanın sağlanabilmesi adına tüm üyelerin özgürlüğünün bir miktar kısıtlanması makuldür. Bu zorunluluğu doğuran ise herhangi bir nedenle fedakarlıkta bulunmak istemeyen bireylerin, kuralların gereklerini yerine getirmemelerinin, diğer bireylerin çabalarıyla yaratılan üründen karşılıksız faydalanmaları şeklinde adil olmayan bir sonucu beraberinde getirmesidir.²⁵

²⁵ John Rawls, *A Theory of Justice: Revised Edition*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999, s.122.

İlgili yaklaşım, sosyal sözleşme teorilerinin genel tezlerinin gerekçelendirilmesi için sıklıkla başvurulan 'adil oyun ilkesini' imler. Rawls'un, bireylerin kurumlar bünyesinde tanımlanan normlara uymasının hangi koşullar altında beklenebileceğine ilişkin fikir veren formülasyonuna göre, eğer kural makul ve adilse, büyük ölçüde genel yararı gözetiyorsa ve bireyler kuralı gönüllü olarak kabul etmekte ise her birey adil oyun ilkesi gereğince kuralın gereklerine uygun hareket etmek durumundadır.²⁶ Buna göre, tabi olacağı kurallardan haberdar olan ve kurala uymanın fayda-maliyet eğrisi lehine gelişen, başka bir deyişle kuralı gözetmek için geçerli nedenlere sahip olan bireyin, kurala uyması artık onun bir yükümlülüğüdür. Yani teori özünde gerçek anlamıyla bir kabul edimini talep etmekten ziyade, kabulü gündemde olan yükümlülüğün 'kabul edilebilir olup olmadığının' saptanmasını amaç edinir. Başka bir deyişle bireylerin iradeleriyle sergiledikleri istemli, somut hal ve hareketler değil, söz konusu yükümlülüklerin ne kadar adil veya makul olduğu referans alınmaktadır.

Varsayımsal sözleşme teorisyenlerinin burada ayırdına varamadıkları temel nokta, bireyin gerçekleştireceği edimin kendisi açısından makul gözükmemesi ya da bunun için birçok nedene sahip olmasının, ilgili edimi gerçekleştirmek zorunda olması anlamına gelmediğidir. Örneğin oldukça varlıklı olan A, onlarca evinin tadilat masrafını ödemenin külfetli olduğu kanısına varır ve bir depremde evsiz kalmış olan B'ye evini ücretsiz olarak devretmeyi teklif eder. Bu, B için bulunmaz bir fırsattır; teklifi kabul etmek için birçok nedeni vardır. Ayrıca sözleşme sonunda A bir evinin külfetinden, B ise evsiz kalmaktan kurtulacağından teklif iki taraf için de adildir. Fakat hemen herkes B'nin herhangi bir nedenle teklifi kabul etmemeyi seçtiği senaryoda A'nın silahını çekip B'yi sözleşmeyi imzalamaya zorlama hakkı bulunmadığını kabul eder; çünkü insanlar daima rasyonel olanı talep etmek ya da bu doğrultuda davranmak zorunda değildir. Yani adil sonuçları beraberinde getirmesi tek başına bir eylemi dayatılabilir kılmaz. Ayrıca kuralın adil ve makul olduğunu söylemek kişiye kuralın uygulayıcısı hakkında doğrudan fikir vermeyecektir; gelinen noktada politik otorite nosyonu yine gerekçelendirilmiş değildir.

Devletin moral meşruiyeti probleminin çözüme kavuşturulmasında belki de en çok güvenilen teori bu denli ihtilafli argümanlara sahipken, devlet ile bireyler arasında moral açıdan bir asimetri varsaymak için görünürde hiçbir neden yoktur. Dolayısıyla devlete moral bağımsızlık ya da ayrıcalık sağladığı iddia edilen politik otorite nosyonunun, özünde bir yanılısamadan fazlası olmadığını kabul etmek gerekir. Devletlere moral bağımsızlık/ayrıcalık atfedilmemesi ise

²⁶ Justin Tosi, "Rethinking the Principle of Fair Play", *Pacific Philosophical Quarterly* 99 (2018), s.614.

devletlerin de tıpkı bireyler gibi etik sorumlulukları olduğunu gösterir. Ancak halihazırda dünya üzerinde varlık gösteren devletler, bireyler tarafından gerçekleştirildiğinde sezgisel olarak yanlışlığını saptadığımız eylemlerde bulunmaya devam etmektedir. Bu bağlamda liberteryen şüphenin yerindeliği ortadadır.

Özel Mülkiyet ve Serbest Piyasa

Mülkiyet nosyonu, bireyin herhangi bir taşınır ya da taşınmaz somut mal üzerinde kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerine sahip olmasını sağlayan hakları ifade eder.²⁷ Bir eşya üzerinde mülkiyet hakkını tesis etmiş kimse, sözü edilen eşyaya ilişkin, semerelerden yararlanma, devretme, satışa çıkarma, tüketme, yok etme gibi birçok edimi gerçekleştirme yetkisini elinde bulunduran kimsedir; bu yönüyle mülkiyet hakkının *dışlayıcı* bir hak olduğu söylenebilir. Yani eşya üzerinde mevzubahis yetkilerin edinilmesi, malik haricindeki özel ya da tüzel tüm kişilerin, sahibi olunan eşya üzerinde hak iddia etmekten men edilmesi anlamına gelecektir.

Mülkiyet nosyonunun tartışılması gerekliliği iki temel nedene bağlanabilir; ilk neden dünya üzerinde bulunan fiziki malların en azından bir bölümünün halihazırda herkesin istediği ölçüde kullanamayacağı kadar kıt durumda olmasıdır.²⁸ İnsanların kişisel tercih ve psikolojik eğilimleri ile ilişkilendirilen ikinci neden ise farklı insanların, dünya üzerindeki spesifik nesnelere ilgili birbirleriyle çelişen istekleri bulunmasıdır. Sözü edilen iki neden, dünyada insanların topluluklar halinde var olduğu her ortamda, bireylerin kaynakları ne şekilde kullanacağını düzenleyen normların ortaya çıkması için yeterli olmuştur. İlgili nosyonun tercih edilirliliğini artıran bir başka neden ise kaynakların paylaşımı sorunundan bahsedildiğinde akla getirilebilecek diğer olası çözümlerin uygulanabilirlik ve moral meşruiyet özelinde karşılaştıkları problemlerdir. Örneğin kimin hangi malı ne şekilde kullanacağına karar vermenin en basit ve ilkel yolu, fiziksel zorlama edimine bağlı olarak güçlü olanın sözü edilen malın sahibi ilan edilmesidir; ancak bu yöntem açıkça karşısezgiseldir. Dünya üzerinde yaşamını sürdüren bireylerin, kullanmak istedikleri her somut kaynak için, kendileri haricindeki tüm insanların rıza ya da onayını alması şeklinde açıklanabilecek diğer çözüm ise daha barışçıl olmakla birlikte uygulanabilirlik konusunda sınıfta kalır.

²⁷ Bu bölümdeki mülkiyete ilişkin değerlendirmeler, soyut yaratımları konu edinen telif, patent, ticari marka gibi *fikri mülkiyet* haklarını kapsamamaktadır.

²⁸ David Friedman, *The Machinery of Freedom: Guide to a Radical Capitalism*. La Salle: Open Court Publishing Company, 1995, s.4.

Dolayısıyla malların nasıl kullanılacağına ilişkin kararları verecek olan belirli araçlara atanması anlamına gelen mülkiyet yönteminin belirtilen probleme ilişkin alternatifizliği göze çarpmaktadır.

İnsanlığın günümüzde mülkiyet çözümünü içselleştirdiğini varsayarsak, artık ekopolitik teorilerin farklı görüşlerini doğuran tartışmalar malların atanacağı aracının kimliği üzerine yoğunlaşmıştır; bu noktada iki ana görüş belirginlik kazanır. İlk görüş genellikle sosyalist ekonomi teorisinin tezleri üzerinde yükselir ve kamu ya da devlet mülkiyeti görüşü olarak bilinir. Buna göre üretim araçları ve tüm somut kaynak ya da mülkler, devlet ya da kolektif işçi örgütleri bünyesinde toplanmalı, bireyler ise kolektif iradenin vereceği kararlardan bağımsız mülk edinme yetkisine sahip olmamalıdır. Devletlerin mülkler üzerindeki egemenlik iddialarını bütünüyle, bireyler için sezgisel olarak yanlış bulunan *fiziksel zorlama* edimine dayandırdığı ve daha önce belirtildiği üzere devlet ve devlet-benzeri kolektif yapıların bireyler ile aynı etik standartlar ile bağlı bulunduğu düşünülürse mülkiyetin devlet elinde toplanmasının geçerli bir neden bulunmadıkça sezgisel olarak yanlış olduğu görülür.

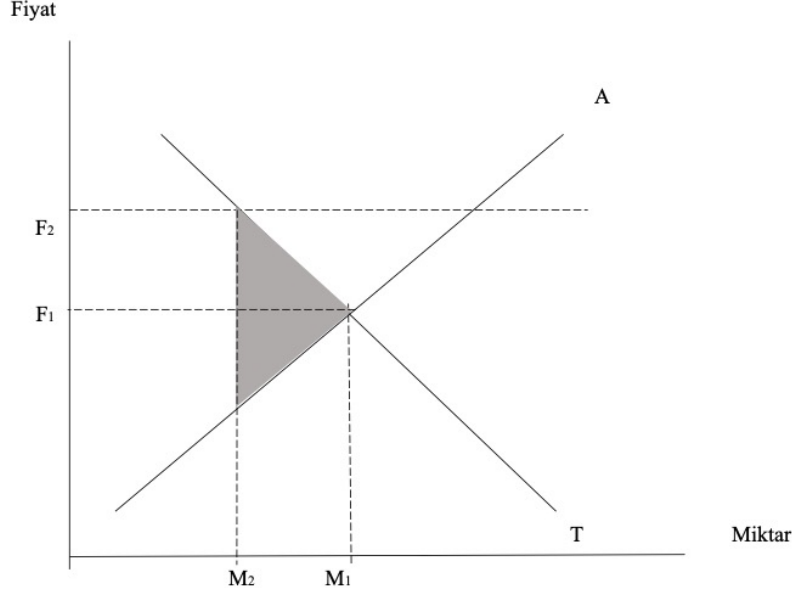
Kaynakların kullanım, yararlanım ve tasarruf haklarının bireylere bırakılmasını öngören özel mülkiyet görüşü ise liberteryen politik teorinin ana temalarından biridir. İlgili görüş, mülk edinimi özelinde hiçbir piyasa aktörüne spesifik ayrıcalık tanımaması bakımından moral denklik tezi ile uyum gösterir. İşte bir düşünce deneyi: X kişisi, herhangi bir devletin egemen durumda bulunmadığı topraklar üzerinde tamamen kendisinin inşa ettiği kulübesinde tek başına yaşamını sürdüren, toplumdan ve diğer her türlü güç odağından kendini soyutlamış bir keşiştir. Dünyada devletlerin hüküm sürdüğü topraklarda yaşayan Y, merakı üzerine birkaç haftalığına X'in yaşadığı bölgeye taşınmaya karar verir; itiraz ve engelleme girişimlerine aldırmaksızın zorla X'in kulübesine taşınır.²⁹ Sözü edilen senaryoda Y'nin davranışının yanlış olduğu hemen herkesçe kabul edilecektir; bunun kaynağı ise her bireyde devlet nosyonundan bağımsız olarak var olan mülkiyete ilişkin sezgilerimizdir. O halde bireylerin özel mülk edinimini reddeden görüşlerin genelinin karşısezgisel nitelik taşıdığı söylenebilir. Bu argüman, mülkiyet hakkının kazanılması için referans alınması gereken edimler, mülkiyet hakkının kullanım şekli ve sınırları vb. soruları yanıtlamaya elverişli olmasa da özel mülkiyet görüşünün normal şartlar altında alternatiflerine tercih edilirliliğini göstermeye yetecektir.

²⁹ Michael Huemer, "Is Wealth Redistribution a Rights Violation?", içinde *The Routledge Handbook of Libertarianism*, editörler Jason Brennan, David Schmidtz ve Bas van der Vossen, New York & London: Routledge, 2017, s.267.

Her insanda temel bir mülkiyet sezgisinin bulunmasından ötürü bireylerin mülk ediniminin meşru olduğu tespiti, mülklerin bireyler arasında dağılımı konusunda yeni bir tartışmayı beraberinde getirmektedir. Bu noktada eşitlik nosyonunun içsel bir değere sahip olduğu fikrinden hareketle, insanlığın ürettiği zenginliklerin tüm bireylerin eşit oranda erişebileceği bir pozisyonda konumlandırılması gerektiği görüşünü imleyen *eşitlikçilik* ile eşitliğe moral statü atfetmeyen liberteryen perspektif arasında tercihte bulunulması gündeme gelir. Eşitlikçiler, eşitlik ve adalet nosyonları arasında yakın bir ilişki öngörme riskini alırlar. Buna göre eşitlikçilik, adalet idealine ulaşılmasının yeryüzünde insanlığın gelişimine katkıda bulunacak her türlü öge -gelir, fırsat, zenginlik, kaynak vb.- özelinde insanlar arasında eşitliğin tesisi ile olanaklı kılınacağı görüşüdür.³⁰ Başka bir deyişle insanlar arası eşitliğin sağlanması edimini moral görev haline getiren, insanlığın adalet kaygısıdır. Bu durum ortalama bir eşitlikçinin işlerliğini bireylerin vergilendirilmesine borçlu olan sosyal refah programları ile temsil edilen dağıtıcı adalet uygulamalarını destekleme eğilim ve motivasyonunu açıklamaktadır. Liberteryenler ise bireyler arasında serbest ticaret ve değiş-tokuş edimleri aracılığıyla sürdürülen piyasalara müdahaleyi, çürütücü etmenlerin yokluğunda, moral açıdan problemli bulur. Piyasaların serbestliği şu üç nedenle eşitlikçi kaygılarla başvuru müdahaleci politikalara tercih edilmelidir:

1. Ekonomik müdahalecilik zorlayıcıdır.
2. Eşitlikçiler, ekonomik alandaki eşitlik ideallerini, moral düzlemde sürdürülemez.
3. Dar gelir grubunun yaşam standartlarının iyileştirilmesi, devletin dağıtıcı adalet uygulamalarını gerektirmez.

³⁰ Jan Narveson, *Respecting People in Theory and Practice: Essays on Moral and Political Philosophy*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2002, s.49.

Şekil 3

Piyasalara devlet müdahalesinin sağduyusal etik sezgilerle karşıtlığını ifade eden ilk önermeyi bir grafik³¹ üzerinden açıklayalım. Yukarıdaki fiyat-miktar grafiğinde *Harberger*³² üçgeni ya da *dara kaybı* olarak adlandırılan taralı bölge devletin tavan ve taban fiyat, vergi, tarife veya kota uygulamaları aracılığıyla piyasalara müdahalesi sonucunda ortaya çıkan kayıp üretici ve tüketici fazlasını gösterir. Yani, taralı alan, eğer devlet müdahalesi olmasaydı insanların hayatlarının daha iyi olması beklenen durumları temsil etmektedir. Daha da önemlisi, ilgili uygulamaların gerçekleştirilmesi sürecinde bireylerin onayına başvurulmamakta, bireylerin hayatlarına *cebren* müdahale edilmektedir. Bu bağlamda ilk önermenin ifade ettiği üzere devletin müdahaleci politikalarının, zorlayıcı dayatma ediminin normal şartlarda yanlış olduğu sezgisiyle bağdaşmadığı görülmektedir.

İkinci önermeye göre eşitlikçi fikirler, benimsedikleri ideallere ilişkin samimiyet ve istikrar problemleri yaşar. Çünkü dağıtıcı adalet uygulamalarından söz etmek her şeyden önce dağıtımı gerçekleştirecek özel bir yetkiyle donatılmış

³¹ Grafiğin orijinali için: Dan Moller, *Governing Least: A New England Libertarianism*, New York: Oxford University Press, 2019, s.125.

³² Piyasalara müdahalelerin yarattığı refah kaybını gösteren ilgili üçgenin ekonomi literatürüne Arnold Harberger'in 1954 tarihli "Monopoly and Resource Allocation" başlıklı makalesi ile girdiği kabul edilmektedir.

dağıtıcı özneye referans vermeyi gerektirecektir. Fakat, ekonomik açıdan dezavantajlı kimselere yardım etme amacını taşısa dahi, yeniden-dağıtıma yönelik bir eylemde bulunan birey, çok özel koşullar dışında 'hırsız' veya 'yağmacı' olarak damgalanacaktır. Devletin yeniden-dağıtıma yetkili olduğunu iddia etmek ise bireyler için söz konusu olmayan bir ayrıcalığı devletlere tanımak, yani devlet ve birey arasında moral eşitsizlik öngörmektir. Bu durumda eşitlikçilik, ekonomik düzlemde eşitliği, moral ve politik normlar özelinde eşitsizliği onaylayan tutarsız bir teori olarak karşımıza çıkar.

Öte yandan sezgiler eşitlikçi görüşü desteklemek için de kullanılabilir; buna göre zorlama ve zarar verme edimleri kötü olmakla birlikte, insanlara yardım etmenin iyi olması gibi etik sezgiler de bulunmaktadır. İlgili itiraza verilebilecek üç efektif yanıt bulunmaktadır. Birincisi, insanlar sezgisel olarak gerçekten de yardımsever olmalıdır; fakat, çürütücü etmenlerin yokluğunda, başkalarına zarar vermekten kaçınmak, onlara pozitif bir yardımda bulunmaktan daha önceliklidir. Dolayısıyla burada liberteryen çizgiyi işaret eden etik sezgiler daha az tartışmalıdır. İkincisi, sözü edilen durumun aksinin doğru kabul edildiği senaryoda dahi bireyin etrafındaki ekonomik açıdan görece dezavantajlı kimselere yardımı, her zaman eşitlik arzu ve çabasının ürünü olmayıp, zorunlu olarak ekonomik pozisyonların eşitlenmesi sonucunu doğurmayacağından, yardım ediminin eşitlik nosyonu ile illiyet bağı kurulabilmiş değildir. Son olarak Moller'in vurguladığı üzere eşitlikçiler, liberteryen itirazın global yoksulluğun azaltılmasına değil, bunun zorlayıcı metotlarla gerçekleştirilmesine yöneldiği olgusunu kavramakta zorluk çekmektedir.³³ Eğer yardım edimine öncülük edecek özne olarak devlet veya devlet-benzeri yapılar değil, zorlayıcı dayatma yerine gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bir odak önerilseydi bu, çoğu liberteryenin destekleyeceği yardım girişimlerinden farksız olurdu. Geline nokta iddialarımızın tekrar tartışmaya açılması için yeni gerekçeler ortaya konulmadıkça ekonomik müdahaleciliğin yanlış olduğu kabul edilmelidir.

Sonuç

Bu makale, son yıllarda deontolojik ve sonuçsalcı liberteryen teorilere destek ve alternatif olarak ortaya çıkan sağduyusal etik sezgiler temelli liberteryenizmi, politik otorite şüpheciliği, özel mülkiyet ve serbest piyasa başlıkları üzerinden tanıtp desteklemeye çalışmıştır. Sözü edilen yeni liberteryen bakış açısı, geleneksel radikal bireyci perspektiflerin aksine,

³³ Moller, *Governing Least: A New England Libertarianism*, s. 28.

liberteryen argümanların insanların günlük hayatında fiilen referans aldığı moral standartlardan türetilebileceği fikrine dayanır; yani liberteryenizm, savlarının niteliği açısından radikalliğini korumakla birlikte sanılanın aksine marjinal argümanlara başvurulmaksızın da temellendirilebilir. Fakat makalede liberteryenizmin mükemmel ve kusursuz bir teori olarak sunulmadığı özellikle vurgulanmalıdır. Burada sadece, mutlak normatif ilkelere bağlılık ile salt sonuçlara endekslik arasında denge gözetilerek, liberteryen politik teorisinin yaygın olarak paylaşılan sezgiler ile rakip yaklaşımlara kıyasla daha uyumlu olduğu savunulmuştur.

Bireylerin devlete karşı politik yükümlülüklerinin bulunduğu fikrinin dayanaksızlığı, kişisel mülk edinimi ve piyasaların serbestliğinin savunulması, makalede bir toplum modeli olarak anarko-kapitalizmin önerildiği izlenimini yaratsa da bunun için öncelikle devletsiz toplumda özellikle güvenlik ve hukuk hizmetlerinin işleyişine ilişkin disiplinlerarası incelemelerde bulunmak gerekecektir. (Yani etik sezgilerin referans alınmasından fazlasına ihtiyaç duyulacaktır.) Daha hacimli bir çalışmayı gerektirdiğinden, makale liberteryenizmin ana temalarıyla sınırlı tutulmuştur. Kapsayıcı bir savunu ortaya konulması adına, kontrolsüz göç, izolasyonist dış politika, silah hakları vb. liberteryen temaların, sağduyusal etik sezgiler ile uyumunun incelenmesi faydalı olacaktır.³⁴

³⁴ Bu liberteryen temalara ilişkin bazı düşünce deneyleri için bkz. Michael Huemer, "Ethical Intuitionism" içinde *Arguments For Liberty*, editörler A.R. Powell ve G. Babcock, Washington D.C.: Cato Institute, s. 270-272.

KAYNAKÇA

- Bealer, George, "A Theory of the a Priori", *Philosophical Perspectives*, 13 (1999): 29-55.
- Clarke, Stanley G., "Anti Theory in Ethics", *American Philosophical Quarterly* 24, no. 3 (1987): 237-244.
- Cuneo, Terence, "Moral Realism", içinde *The Continuum Companion to Ethics*, ed. Christian Miller, 3-28, New York: Continuum, 2011.
- Friedman, David, *The Machinery of Freedom: Guide to a Radical Capitalism*. La Salle: Open Court Publishing Company, 1995.
- Harberger, Arnold C. "Monopoly and Resource Allocation." *The American Economic Review* 44, no. 2 (1954): 77-87.
- Huemer, Michael, *Ethical Intuitionism*, New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Huemer, Michael, "Compassionate Phenomenal Conservatism", *Philosophy and Phenomenological Research*, 74/1 (2007): 30-55.
- Huemer, Michael, "Revisionary Intuitionism", *Social Philosophy & Policy*, 25/1 (2008): 368-392.
- Huemer, Michael, *The Problem of Political Authority: An Examination of the Right to Coerce and the Duty to Obey*, New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- Huemer, Michael, "Ethical Intuitionism", içinde *Arguments For Liberty*, ed. A.R. Powell, G. Babcock, s. 259-300, Washington D.C.: Cato Institute, 2016.
- Huemer, Michael, "Is Wealth Redistribution a Rights Violation?", içinde *The Routledge Handbook of Libertarianism*. ed. Jason Brennan, David Schmidtz, Bas van der Vossen, 259-271, New York & London: Routledge, 2017.
- Kant, Immanuel, *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, çeviren & ed. M. Gregor, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Layman, Daniel, "Two Concepts of Consent in Locke's Political Theory", *Etica & Politica*, 18/2 (2016): 111-132.
- Locke, John, *Locke: Two Treatises of Government*, ed. Peter Laslett, Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Maslow, Abraham, *The Psychology of Science: A Reconnaissance*. Chapel Hill, NC: Maurice Bassett Publishing, 2002.

SAĞDUYUSAL ETİK SEZGİLER TEMELİNDE LİBERTERYENİZM: BİR SAVUNMA
LIBERTARIANISM BASED ON COMMON-SENSE ETHICAL INTUITIONS: A DEFENSE
Utku ATAŞ

Moller, Dan, *Governing Least: A New England Libertarianism*. New York: Oxford University Press, 2019.

Narveson, Jan, *Respecting People in Theory and Practice: Essays on Moral and Political Philosophy*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2002.

Nozick, Robert, *Anarchy, State and Utopia*, New York: Basic Books, 1974.

Rawls, John, *A Theory of Justice: Revised Edition*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

Simmons, A. John, *Moral Principles and Political Obligations*. Princeton: Princeton University Press, 1979.

Tosi, Justin, "Rethinking the Principle of Fair Play", *Pacific Philosophical Quarterly* 99 (2018): 612-631.

von Mises, Ludwig, *Liberalism: The Classical Tradition*, Indianapolis: Liberty Fund, 2005.

İnternet Kaynakları

Dancy, Jonathan, "Moral Particularism" *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017 Edition), ed. Edward N. Zalta, (Erişim 4 Eylül 2022), <https://plato.stanford.edu/entries/moral-particularism/>.

van der Vossen, Bas, "Libertarianism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition), ed. Edward N. Zalta, (Erişim 4 Eylül 2022), <https://plato.stanford.edu/entries/libertarianism/>.